ris veikia atskirus arklių griaučių kaulus (dilbio, blauzdos ir plaštakos / pėdos kūno ir distalinės dalies kaulus). Trys kaulų fragmentai buvo deginti.

Preliminary osteological research results from the 2010 excavations

Bones found at various archaeological sites and dating to different periods were studied in 2009 at the Osteological Laboratory of the LVA Department of Anatomy and Physiology. The osteological material excavated during archaeological expeditions is kept in the Laboratory's storage facilities.

Rimantas Jankauskas,
Arūnas Barkus, Agnius Urbanavičius

Preliminarūs 2010 m. archeologinių kasinėjimų antropologinės medžiagos tyrimų rezultatai

Po 2010 m. archeologinių tyrinėjimų sezono VU MF ištirta keliasdešimt asmenų palaikų iš griautinių palaidojimų (iš 10 objektų). Medžiaga išvalyta, konservuota, identifikuota ir dokumentuota. Atlikta vizuali palaikų lyties ir amžiaus diagnostika pagal visuotinai priimtas metodikas, detaliai įvertinta patologija ir dantų būklė, duomenis surašant į specialias osteologines ir dantų būklės formas. Mokslinės informacijos požiūriu vertingiausia medžiaga saugoma katedros saugyklose ir prieinama tolesniems detalesniems tyrimams, likę palaikai palaidoti. Žemiau pateikiama trumpa medžiagos charakteristika, apibūdinant kaulinės medžiagos išlikimą bei ryškiausią patologiją. Atlikta grupinė suardytų kapų identifikacija, nustatant minimalų individų skaičių, jų galimą lytį ir amžių. Platesni apibendrinimai būtų atskirų studijų, apjungiant ankstesnių metų tyrimų medžiagą, objektas.

Geležies amžius
GRIAUTINIAI KAPAI

Mankiškiai, kapinynas (Radviliškio r., G. Grižo 2009 m. tyrimai).

Medžiaga labai fragmentiška, suardyta žemės darbų metu.

Kapas 1. Smulkūs kaukolės fragmentai. Identifikuotas dešinės pusės smilkinkaulis. Kaukolės kaulai apdegę. Kairės pusės žastikaulio fragmentas. Vyras, 15–30 m.

Kapas 2. Kairiojo dilbio ir plaštakos, mentės, abiejų pusių kojų kaulų framentai. Vyras (?), 25–40 m. Patologija: abiejų pusių blauzdikaulių diafizių periostitas, V juosmens slankstelio osteochondrozė.

Kapas 7. Kaukolė ir pokranijinio skeleto fragmentai. Moteris, 35–40 m. Patologija: kairės pusės alkūnkaulio diafizės apatinio trečdalio sugijęs lūžimas, abiejų pusių blauzdikalių diafizių periostitas.

Kapas 8. Kaukolės ir pokranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 30–40 m. Patologija: dešinės pusės blauzdikaulio diafizės periostitas.

***Perkasa 2,** sluoksnis 1.* Kaukolės skliauto fragmentai (vyras, 30–40 m.), pokranijinio skeleto fragmentai priklauso daugiau nei vienam asmeniui. Aptikti mažiausiai 4 asmenų skeletų fragmentai: 1) vyras, 30–40 m.; 2) vyras, apie 25 m.; 3) moteris, per 20 m.; 4) paauglys, 15–20 m.

***Perkasa 2,** sluoksnis 3.* Kaukolės smilkininės (dešinės pusės) ir veidinės dalies kaulai (moters per 40 m.), kairės pusės raktikaulio diafizė (moters), dešinės pusės stipinkaulis

(moters), kaklo slanksteliai (III pažeistas osteochondrozės). Moteris, daugiau nei 40 m.

Radimvietė 3. Apatinis per 40 m. vyro žandikaulis, moters kairės pusės dubenkaulio fragmentai, 5–10 m. vaiko dešinės pusės šlaunikaulio diafizė, vyro dešinės pusės blauzdikaulio diafizė. Išvada: bent vienas vyras (daugiau nei 40 m.), viena moteris ir vienas vaikas (5–10 m.).

Peniankai, pilkapynas (Anykščių r., V. Urbanavičiaus 1976 m. tyrimai).

Pilkapis 9. Erozijos pažeistos šlaunikaulių diafizės. Moteris (?), daugiau kaip 20 m.

Pilkapis 11. Kaukolė, fragmentiškas pokranijinis skeletas. Vyras, 35–40 m. Patologija: anemijos pėdsakai (*cribra orbitalia*).

Viduramžių ir naujųjų laikų
GRIAUTINIAI KAPAI

Antalieptė, **Šv. Kryžiaus bažnyčia** (Zarasų r., 2010 m. antropologiniai tyrimai).

Tyrimo tikslas buvo įvertinti bažnyčios rūsiuose esančių palaidojimų būklę ir pateikti rekomendacijas dėl jų tolesnio likimo bei rūsių sutvarkymo. Tyrimuose dalyvavo LNM restauratorė VDA doktorantė Simona Matuzevičiūtė bei VU archeologijos magistro studijų programos studentai. Atlikta bendra rūsių apžiūra, įvertintas jų turinys, kriptoms (I–IV ir centrinė kriptos) suteikti sąlygiški pavadinimai.

I kriptoje – 12 nišų.

Niša 1. Palaidojimas karste. Jis pilnas skeletuotų palaikų ir sunykusios organikos. Palaidojimas akivaizdžiai antrinis: palaikai į karstą sudėti skeletuoti arba beveik skeletuoti (mumifikavęsi). Palaikai suaugusių vyrų ir moterų.

Niša 2. Palaidojimas karste. Abipus karsto – pavieniai žmonių kaulai. Karstas pilnas skeletuotų palaikų ir sunykusios organikos. Ne mažiau kaip 3 palaikai daugiau kaip 50 m. vyrų.

Niša 3. Karstas pilnas skeletuotų palaikų ir sunykusios organikos. Palaikai karste guli neanatomine tvarka, tik kai kurių kaulų padėtis atitinka anatominę tvarką (pvz., kojų kaulai). Palaikai daugiau kaip 50 m. vyrų bei vyresnio amžiaus moterų. Jie į šį karstą dėti mumifikuoti, ir suirę jau būdami šioje vietoje. Taigi, kaip ir pirmasis bei antrasis, šis palaidojimas yra antrinis.

Nišos 4, 5, 6 (bendra ertmė). Pirmajame karste gausu suirusios organikos, sprendžiant pagal palaikus – ne mažiau kaip vieno suaugusio vyro palaikai. Antrasis karstas (kairiau) su užrašu: „*Ignatius Atsum B.W.M. Um SAGAMTIS mulius Aetatis SuAE Religiosae 22. Requescim in Pacem...*“ Karste ne mažiau kaip 5 vyriškos kaukolės ir kt. palaikai neanatomine tvarka. Gausu organikos. Trečiame karste, skaičiuojant nuo dešinės, aptiktas tik vienas blauzdikaulis. Ketvirtasis karstas pilnas kaulų, gulinčių neanatomine tvarka. Penktasis karstas panašus į ketvirtąjį. Galvūgalyje matosi anagrama „*IHS*“. Karstas yra giliai kriptoje, todėl turinio nematyti.

Niša 7. Kairiau – nedidelis stačiakampio skerspjūvio karstelis su neanatomine tvarka suverstais įvairių žmonių kaulais: pvz., 25–30 m. moters, 40–50 m. vyro, per 50 m. moters ir t. t. Palaidojimas antrinis. Dešiniau – didelis karstas (kaip ir pirmoje nišoje), kuriame daug kaulų, išsidėsčiusių neanatomine tvarka, tik tarp giliau gulinčių galima įžvelgti anatominę padėtį. Palaikai vien suaugusių individų, į karstą sudėti dar visiškai neskeletuoti (mumifikavęsi).

Niša 8. Šešiakampis karstas su dangčiu, pilnas suirusios organikos bei skeletuotų pa-

laikų. Palaikai suaugusių ir brandaus amžiaus asmenų (pvz., daugiau kaip 55 m. vyro, ir kt.).

Niša 9. Karsto galvūgalis suiręs, pats karstas pilnas tekstilės ir joje buvusių palaikų. Iškėlus palaikus paaiškėjo, kad tai su rūbais aukštielninka, kojūgaliu į nišos gilumą paguldyta 35–40 m. moteris. Palaikai gulėjo anatomine tvarka, su suknia, beveik visi (trūksta kaukolės). Palaikai be patologijos.

Niša 10. Pirmajame karste – bent vieno pagyvenusio vyro palaikai neanatomine tvarka. Antrasis karstas beveik tuščias, tik keli suaugusio vyro kojų ir dubens kaulai.

Niša 11. Karste mumifikuoti vieno asmens palaikai (suaugęs asmuo, greičiausiai vyras). Gretimo karsto viduje ne mažiau kaip dviejų asmenų palaikai, gulintys neanatomine tvarka (asmenys suaugę ar pagyvenę).

Niša 12. Karsto viduje neanatomine tvarka kelių asmenų palaikai; bent vienas jų – daugiau kaip 55 m. vyras.

Kitose kriptose matomų palaidojimų nebuvo, todėl jose surinkti visi paviršiuje buvę palaikų fragmentai, atlikta jų grupinė identifikacija, įvertinant anatomiškai labiausiai informatyvius kaulus ir jų fragmentus.

Centrinė kripta. Minimalus individų skaičius 4 (po vieną 10–15 m., per 20 m., daugiau kaip 25 m., per 40 m.). Patologija: 1-ojo kairiojo šonkaulio sugijęs lūžimas ties krūtinkauliniu galu.

II kripta. Minimalus individų skaičius 4 (3 vaikai 0–1 m., vienas suaugęs per 20 m.). Patologija: dviejų kaklo slankstelių ankilozė.

III kripta. Minimalus individų skaičius 5 (po vieną vaiką 1–2 ir 1–5 m., vienas vyras 25–40 m., 2 nenustatytos lyties suaugusieji – per 20 m. ir per 25 m.). Rasta gyvūnų kaulų.

Skobtinis karstas prie įėjimo į III kriptą. Minimalus individų skaičius 3 (du vaikai – 0–1 ir 1–5 m., vienas nenustatytos lyties suaugusysis 20–40 m.).

IV kripta. Minimalus individų skaičius 9 (3 vaikai 0–1 m., 3 individai daugiau kaip 25 metų, 2 vyrai per 20 m., 1 nenustatytos lyties suaugęs per 20 m.). Patologija: difuzinė idiopatinė skeleto hyperostozė (DISH) ant 4–8 krūtinės stuburo slankstelių, dešinio blauzdikaulio (greičiausiai vyro) diafizėje gerai sugijęs įstrižas lūžis. Šio blauzdikaulio distaliniame sąnariniame paviršiuje pastebimi nežymūs, o proksimaliniame sąnariniame paviršiuje ypač ryškūs degeneraciniai sąnarių pokyčiai. Vyro apatiniame žandikaulyje išlikę tik 1P, 2P, 1M dešinėje ir 1P kairėje pusėse dantys – visi kiti iškritę prieš mirtį. Pastebimi masyvūs priekinių dantų abscesų požymiai, stipri parodontozė, karieso požymiai. Stuburo patologijos: Šmorlio mazgai; amžiniai stuburo pakitimai (iš to galima spėti, kad dalis minėtų individų galėjo būti vyresni nei 40 m.).

Iš viso Antalieptės Šv. Kryžiaus bažnyčioje suardytų kapų medžiaga priklausė ne mažiau kaip 25 individams, iš jų 10 vaikų, 1 pauglys, 3 suaugę vyrai ir 11 nenustatytos lyties suaugusieji.

Karstuose aptikta tekstilės, odos, metalo dirbinių liekanų.

Iš viso bažnyčios rūsyje yra apie 50 asmenų XVIII a. pabaigos – XIX a. pirmos pusės palaidojimai. Tai basųjų karmelitų ir bažnyčios fundatorių palaikai. Dabartiniai palaidojimai yra antriniai – palaikai su sveikesniais karstais perkelti, o karstams neišlikus – į naujesnius sudėti bažnyčios rūsių tvarkymo (XIX a. viduryje, bažnyčią perėmus stačiatikiams, ar XX a. pradžioje, atgavus katalikų bažnyčiai) metu, ir sunešti į I kriptą, įrengiant aprašytas nišas. Palaikai tuo metu buvę daugiausia mumifikuoti. Šios rekonstrukcijos

metu pasikeitė ventiliacijos sąlygos ir palaikai suiro.

Daugėliškių miškas (Raseinių r., G. Petrausko 2010 m. tyrimai).

Prisikėlimo apygardos štabo bunkerio partizanų nuotraukos ir kaukolės fragmentų tyrimai. Tyrimui pateikta nuotraukos iš Lietuvos ypatingojo archyvo bylos kopija bei du kaukolės skliauto fragmentai, rasti archeologiškai tyrinėjant buvusio bunkerio Daugėliškių miške (Ariogalos sen.) vietą. Abu momenkaulių fragmentai greičiausiai yra skirtingų asmenų (skiriasi jų morfologija, ypač storis). Susieti su nuotraukoje matomais konkrečiais partizanais nėra galimybių. Versija, kad partizanai nusišovė patys, neatmestina: dviejų skirtingų asmenų kaukolių fragmentai rodo šūvių iš šono, kulkai išeinant kitoje skliauto pusėje, pėdsakus. Jei šie asmenys nusišovė, šūviai greičiausia buvo į smilkinio sritį.

Jurgionys, senkapis (Trakų r., M. Vitkūno 2010 m. tyrimai).

Kapas 1. Kaukolės ir skeleto fragmentai. Nėra dubenkaulių, tačiau labai masyvi kaukolė – apatinis žandikaulis, pakauškaulio sprando linijos daugiau būdingos vyrui. Vyras, per 50 m. Patologija: kaklo III–VI, krūtinės I, X–XI slankstelių osteofitai, kaklo V–VII, krūtinės I slankstelių osteochondrozė, abiejų pusių blauzdikaulių periostitas.

Kapas 2. Kaukolė ir pokranijinio skeleto fragmentai. Paauglys, 15–17 m. Patologija: abiejų pusių blauzdikaulių diafizių periostitas. Prisimaišę bent dviejų kitų asmenų šlaunikaulių fragmentų.

Kapas 4. Kaukolės ir skeleto fragmentai. Moteris, 50–60 m. Patologija: abiejose akiduobėse – anemijos pėdsakai (*cribra orbitalia*).

Kapas 5. Kaukolės ir skeleto fragmentai. Vaikas, 18±6 mėn. Patologija: abiejose akiduobėse – anemijos pėdsakai (*cribra orbitalia*).

Kapas 7. Kaukolės ir skeleto fragmentai. Vyras, 40–50 m. Patologija: abiejose akiduobėse – anemijos pėdsakai (*cribra orbitalia*).

Kapas 8. Kaukolės ir skeleto fragmentai. Vaikas, 12 m. ± 30 mėn. Patologija: abiejose akiduobėse – anemijos pėdsakai (*cribra orbitalia*).

Kapas 9. Kaukolė ir skeletas. Moteris, 45–50 m. Patologija: kai kurių juosmens slankstelių osteofitai (amžiniai pakitimai).

Kapas 10. Kelių asmenų palaikų fragmentai: 1) kaukolė (vaikas, 12 m. ± 30 mėn.); 2) vieno krūtinės slankstelio lankas (vaikas, 2–4 m.); 3) pakauškaulis (vaikas, iki 3 m.); 4) du slanksteliai, šonkaulis (nenustatytos lyties suaugęs asmuo, per 20 m.). Patologija: pirmojo vaiko abiejose akiduobėse – anemijos pėdsakai (*cribra orbitalia*).

Kapas 11. Kaukolė ir pokranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 18–19 m. Patologija: abiejose akiduobėse – anemijos pėdsakai (*cribra orbitalia*), dešinės pusės blauzdikaulio periostitas.

Kapas 13. Kaukolės ir skeleto fragmentai. Vaikas, 18±6 mėn. Patologija: abiejose akiduobėse – anemijos pėdsakai (*cribra orbitalia*).

Kapas 15. Kaukolė ir pokranijinio skeleto fragmentai. Moteris, 40–45 m. Patologija: abiejose akiduobėse – ryškūs anemijos pėdsakai (*cribra orbitalia*).

Kapas 19. Kaukolės ir skeleto fragmentai. Vaikas, 2 m. ± 8 mėn. Patologija: pakauškaulio, momenkaulių, smilkinkaulių akytoji hiperostozė (abipus), abiejose akiduobėse – anemijos pėdsakai (*cribra orbitalia*).

Kapas 20. Kaukolės ir skeleto fragmentai. Moteris, 40–45 m. Patologija: su deformacija

sugijęs kairiojo alkūnkaulio distalinio diafizės trečdalio lūžimas, to paties kaulo distalinio sąnario potrauminis artritas, kairės pusės stipinkaulio vidurinio trečdalio su didele deformacija sugijęs lūžimas, to paties kaulo distalinio sąnario potrauminis artritas, taip pat kairės pusės riešo potrauminis artritas.

Kapas 23. Pokranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 22–24 m. Patologija: abiejų pusių blauzdikaulių diafizių periostitas, kairės pusės kojos nykščio osteoartrozė, juosmens III–V slankstelių ryški osteofitozė.

Kapas 24. Kaukolė ir beveik visas pokranijinis skeletas. Moteris, 20–25 m. Patologija: abiejų blauzdikaulių diafizių periostitas.

Kapas 25. Pokranijinio skeleto fragmentai. Moteris (?), 20–40 m. Patologija: abiejų pusių abiejų blauzdos kaulų poūmis osteoperiostitas.

Kapas 26. Kaukolė ir beveik visas pokranijinis skeletas. Vaikas, 18±6 mėn. Patologija: abiejose akiduobėse – anemijos pėdsakai (*cribra orbitalia*).

Plotas 1. Kaulų sankaupa, nefiksuota kaip atskiras kapas. Kaukolė, pokranijinio skeleto fragmentai. Moteris, 45–50 m. Patologija: kairės pusės blauzdikaulio periostitas.

Labanoras, Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčios šventorius (Švenčionių r., M. Mačiulio 2010 m. tyrimai).

***Šurfas 2**, kapas 1,* Kaukolės ir pokranijinio skeleto fragmentai. Moteris, 40–50 m. Patologija: kaklo VII slankstelio osteochondrozė.

***Šurfas 3**, kapas 1,* Kaukolės ir pokranijinio skeleto fragmentai. Vyras, daugiau kaip 55 m. Patologija: sugijęs kairės pusės stipinkaulio lūžimas tipinėje vietoje bei distalinio sąnario osteoartritas, dešinės pusės šlaunikaulio galvutės osteoartritas, blauzdikaulio diafizės periostitas, stuburo juosmeninės dalies IX–XII slankstelių osteofitozė.

***Šurfas 3**, kapas 2.* Abiejų pusių dubenkaulių ir kojų kaulų fragmentai. Vyras, 30–50 m. Patologija: dubenkaulių entezopatijos (sėdynkaulių, abipus), abiejų klubo sąnarių artritas, abiejų pusių blauzdikaulių diafizių periostitas.

Kapas 1. Kaukolė ir pokranijinio skeleto fragmentai. Moteris, 35–40 m. Patologija: abiejose akiduobėse anemijos požymiai (*cribra orbitalia*), dešinės pusės blauzdikaulio diafizės periostitas.

Kapas 3. Kaukolė ir pokranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 35–40 m. Patologija: dešinės pusės žastikaulio diafizės viršutinio trečdalio sugijęs lūžimas, dilbio kaulų distalinių galų žymus osteoartritas (alkūnkaulio – poliravimas), abiejų pusių blauzdikaulių diafizių periostitas, juosmens IV slankstelio osteofitai.

Kapas 4. Kaukolės ir pokranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 40–45 m. Patologija: dešinės pusės raktikaulio petinio galo sugijusi trauma ir su ja susijęs žymus osteoartritas, kairės pusės alkūnkaulio diafizės apatinio trečdalio sugijęs lūžimas, visų blauzdos kaulų diafizių periostitas, juosmens IX–X slankstelių osteochondrozė.

Panevėžys, buvusių I Pasaulinio karo vokiečių karo ligoninės kapinių teritorija (dabar Juozo Balčikonio gimnazija) (D. Stankevičiūtės 2010 m. tyrinėjimai). Kapų numeracija tęsiama po 2005 m. tyrinėjimų.

Kapas 833. Kaukolės ir pokranijinio skeleto fragmentai. Vyras, per 25 m.

Kapas 834. Pokranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 35–40 m. Patologija: nesugijusi alkūnės sąnario trauma su uždegimo pėdsakais.

Kapas 835. Pokranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 40–45 m.

Kapas 836. Kaukolės ir pokranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 17–19 m. Patologija: III ir IV krūtinės slankstelių įgimta ankilozė.

Kapas 837. Kaukolė ir pokranijinis skeletas. Vyras, 40–45 m. Patologija: dešinėje akiduobėje sukalkėjusios kraujosrūvos žymės (anemijos požymiai).

Kapas 838. Apatinis žandikaulis ir pokranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 25–35 m. Patologija: kairės pusės klubo sąnario pūlingas artritas po traumos, abiejų pusių blauzdikaulių diafizių periostitas.

Kapas 839. Kaukolė ir pokranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 35–40 m. Patologija: dešinės pusės akiduobėje – anemijos požymiai (*cribra orbitalia*), dešinės pusės alkūnkaulio diafizės begyjantis lūžimas.

Suardytų kapų medžiaga:

Kv. 21-23A-B. Kojų kaulų fragmentai. Mažiausiai 3 asmenys (per 20 m., lytis neaiški).

Kv. 26-27B. Dviejų asmenų palaikų fragmentai. 1) Vyras, per 20 m. Patologija: pūlingas kelio sąnario artritas, kojos amputacija (nuo šlaunikaulio). 2) Vyras, 18–20 / 23–24 m. Kaukolės fragmentai (be veidinės dalies). Vyras, 30–40 m. Patologija: trepanacinė anga kaktikaulyje (1 pav.).

Kv. 34G. Dviejų 16–19 m. asmenų kojų kaulai (lytis nežinoma).

Be metrikos. Kojos kaulų fragmentai. Suaugęs asmuo (daugiau kaip 20 m., lytis neaiški). Patologija: pūlingas kelio sąnario artritas, kojos amputacija ties šlaunikaulio viduriniuoju trečdaliu (dešinė pusė).

Kita. Mažiausiai 6 asmenų skeletų fragmentai (bent 4 vyrai ir 2 moterys, visi per 20 m.). Patologija: vieno kairės ir vieno dešinės pusės šlaunikaulių amputacijos. Prisimaišę gyvulių kaulų.

Pašiaušė, Jėzuitų kolegija (Kelmės r.) (R. Šmigelsko 2010 m. tyrinėjimai).

Kapas 1. Kaukolė, skeletas. Moteris, 35–40 m. Patologija: blauzdikaulių osteoperiostitas.

Kapas 2. Kaukolė, skeletas. Vyras, 45–50 m. Patologija: V juosmens slankstelio spondiliolizė.

Kapas 4. Kaukolė, skeletas. Vyras, 35–40 m. Patologija: šeivikaulių osteoperiostitas.

Kapas 6. Kaukolės fragmentai, skeletas. Vyras, 45–50 m. Patologija: degeneraciniai stuburo slankstelių pakitimai.

Kapas 9. Kaukolė, skeletas. Vyras, 40–45 m. Patologija: anemijos pėdsakai (*cribra orbitalia*); Šmorlio mazgai ant krūtinės ir juosmens slankstelių.

Suardyti kapai

Išlikęs suaugusio vyro (45–50 m.) pokranijinis skeletas ir dar vieno suaugusiojo nenustatytos lyties asmens raktikaulis, žastikaulis ir alkūnkaulio fragmentas.

Širvintos, Šv. Arkangelo Mykolo bažnyčia (Vilniaus g. 110, L. Kurilos 2010 m. tyrimai).

Suardytų kapų medžiaga. Kadangi palaikai buvo suardyti, atlikta tik grupinė jų identifikacija, įvertinant anatomiškai labiausiai informatyvius kaulus ir jų fragmentus. Sprendžiant pagal maksimalų vienavardžių kaulinių fragmentų skaičių (šiuo atveju – žastikaulių), palaikai ne mažiau kaip 3 individų. Įvertinus jų lytį ir amžių – suardytų kapų medžiaga priklausė ne mažiau kaip 4 individams, iš jų 1 vaikas (1–5 m.), 1 suaugusi moteris (20–40 m.) ir 2 suaugusiųjų lytis nenustatyta.

Trakai, Švč. Mergelės Marijos apsilankymo bažnyčios šventorius (O. Fediajevo 2010 m. tyrinėjimai). Kapų numeracija tęsiama nuo ankstesnių metų tyrinėjimų.

Kapas 373. Kaukolė ir pokranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 30–35 m. Patologija: anemijos žymės dešinėje akiduobėje (*cribra*

orbitalia), gumozinio osteomielito požymiai viršutiniame žandikaulyje (pažeista nosies kriauklė ir gomurys), dešiniojo blauzdikaulio diafizės lėtinis osteomielitas, krūtinės V–VIII slankstelių Šmorlio mazgai, juosmens IV–V slankstelių ir kryžkaulio osteofitozė. Prisimaišę kito asmens skeleto fragmentų.

Kapas 374. Kaukolės ir pokranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 35–40 m. Prisimaišę kitų asmenų kaulų (vienas tokių – vaikas, 4 m. ± 12 mėn.).

Kapas 375. Pokranijinio skeleto fragmentai. Paauglys, 15–17 m. Prisimaišę kito asmens kaulų (suaugusios moters).

Kapas 376. Kaukolė, pokranijinis skeletas. Vyras, 40–50 m.

Kapas 377. Pokranijinis skeletas (kaukolė kito asmens). Vaikas, 10–15 m.

Kapas 378. Pokranijinio skeleto fragmentai (kaukolės tik apatinis žandikaulis). Moteris, per 50 m. Patologija: Sugijusi kairiojo alkūnės sąnario trauma, potrauminis artritas; sugijusi dešiniojo klubo sąnario trauma, antrinis artritas; sugiję dešinės blauzdos kaulų lūžimai; krūtinės slankstelių spondiliozė.

Kapas 379. Pokranijinio skeleto fragmentai. Moteris, 30–40 m. Patologija: stuburo spondiliozė.

Kapas 380. Kaukolė, skeleto fragmentai (be kojų kaulų). Paauglys, 15–17 m.

Kapas 381. Kaukolės ir skeleto fragmentai (trūksta kojų kaulų). Vyras, 30–40 m.

Kapas 381a. Skeleto fragmentai. Vaikas, 5–10 m.

Kapas 382. Kaukolės ir skeleto fragmentai. Vaikas, apie 9 m. Patologija: mažakraujystės pėdsakai (*cribra orbitalia*).

Kapas 383. Fragmentiški kaukolė ir skeletas. Moteris, 20–25 m.

Kapas 384. Skeleto fragmentai (dešinės pusės rankos kaulai, dubenkaulis, kojų kaulai). Moteris, 25–30 m. Patologija: alkūnės, kelio, pėdų sąnarių osteochondritas.

Kapas 385. Pokranijinio skeleto fragmentai. Moteris, 25–40 m.

Kapas 386. Kaukolės ir pokranijinio skeleto fragmentai. Vyras, daugiau kaip 40 m. Patologija – stuburo deformuojanti spondiliozė.

Kapas 387. Pokranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 30–40 m. Patologija: blauzdikaulių periostitas, stuburo deformuojanti spondiliozė.

Kapas 388. Kaukolė, skeletas. Moteris, 35–40 m. Patologija: mažakraujystės pėsakai (*cribra orbitalia*).

Kapas 389. Kojų kaulai. Vyras, daugiau kaip 30 m.

Kapas 390. Pokranijinio skeleto fragmentai (nėra kaukolės, dalies viršutinės kūno dalies, blauzdų ir pėdų kaulų). Vyras, per 50 m.

Kapas 391. Kaukolė, skeletas (be kojų kaulų). Moteris, 35–40 m.

Kapas 392. Kaukolė, beveik pilnas skeletas. Moteris, 35–40 m. Patologija: VIII krūtinės slankstelio sugijęs kompresinis lūžimas.

Kapas 393. Pokranijinis skeletas (trūksta dešinės blauzdos ir pėdos). Moteris, 35–40 m. Patologija: blauzdikaulių periostitas.

Kapas 394. Kaukolė, skeletas. Vyras, 45–50 m. Patologija: nesugijęs skeveldrinis kairiojo blauzdikaulio lūžimas (greičiausiai mirties priežastis dėl trauminio šoko ir nukraujavimo); kairiojo žastikaulio osifikuojantis miozitas (buvusi deltinio raumens trauma); kaklo, krūtinės ir juosmens slankstelių osteochondrozė.

Kapas 395. Pokranijinio skeleto fragmentai. Moteris, per 20 m. Patologija: blauzdikaulių periostitas.

Kapas 396. Kojų kaulai. Vyras, 20–40 m.

Patologija: su deformacija sugijęs kairiojo šlaunikaulio lūžimas, kairiojo blauzdikaulio lokalizuotas osteoperiostitas.

Kapas 397. Kaukolės ir skeleto fragmentai. Moteris, daugiau kaip 55 m. Patologija: sugiję dešiniojo gaktikaulio ir dviejų kairiųjų šonkaulių lūžimai, stuburo deformuojanti spondiliozė.

Kapas 398. Kaukolė, skeletas (trūksta kairės kojos blauzdos ir pėdos kaulų). Vyras, 30–35 m.

Kapas 399. Kaukolė, skeleto fragmentai (trūksta kairės kojos, dešinės blauzdos ir pėdos). Vyras, per 55 m.

Kapas 400. Kaukolės ir skeleto fragmentai. Moteris, 35–45 m.

Kapas 401. Kaukolė, skeletas. Moteris, 50–55 m. patologija: kairiojo raktikaulio sugijęs lūžimas; dešiniojo alkūnės sąnario osteoartritas; stuburo deformuojanti spondiliozė, sugijęs IV juosmens slankstelio kompresinis lūžimas.

Kapas 402. Kaukolė ir skeletas. Vyras, 45–50 m. Patologija: sugijusi paviršinė kirstinė žaizda kairiajame momenkaulyje; stuburo deformuojančios spondiliozės požymiai.

Kapas 403. Ne mažiau kaip keturių suaugusių ir vieno 10–15 m. paauglio palaikų fragmentai.

Kapas 404. Kaukolės ir skeleto fragmentai. Moteris, 40–45 m.

Kapas 405. Kaukolė, pokranijinis skeletas. Moteris, 25–30 m. Patologija: mažakraujystės pėdsakai (*cribra orbitalia*), blauzdikaulių periostitas.

Kapas 406. Kaukolės ir skeleto fragmentai. Vaikas, apie 7 m.

Kapas 407. Kaukolės fragmentai, pokranijinis skeletas. Moteris, 40–50 m. Patologija: dešiniojo ir kairiojo stipinkaulių lūžimai tipinėse vietose, stuburo kaklinės dalies osteochondrozė.

Kapas 408. Kaukolė, apypilnis skeletas (trūksta blauzdų ir pėdų kaulų). Vyras, 40–45 m.

Kapas 409. Kaukolė, apypilnis skeletas (trūksta kairiojo dilbio, abiejų blauzdų ir pėdų kaulų). Moteris, 30–35 m. Patologija: nežymi abiejų klubo ir kelio sąnarių artrozė.

Kapas 410. Pokranijinio skeleto fragmentai. Vyras, 35–40 m. Patologija: sugiję kairės rankos nykščio delnakaulio ir dešiniojo šeivikaulio proksimalinio trečdalio lūžimai.

Kapas 411. Kaukolė, fragmeniškas pokranijinis skeletas. Vyras, 45–50 m.

Kapas 412. Fragmentai: dubens sritis, kojų kaulai. Vyras, 45–50 m.

Kapas 413. Kaukolė, skeleto fragmentai (be blauzdų ir pėdų kaulų). Vyras, 20–25 m.

Kapas 414. Kaukolės ir skeleto fragmentai. Moteris, 20–25 m.

Kapas 415. Apypilnis skeletas. Vyras, daugiau kaip 55 m.

Kapas 416. Fragmentiškas skeletas. Moteris, 20–25 m.

Kapas 417. Kaukolė, fragmentiškas skeletas (trūksta blauzdų ir pėdų kaulų). Vyras, 40–50 m. Patologija: anemijos pėdsakai (*cribra orbitalia*).

Kapas 418. Apypilnis skeletas (be kaukolės). Vyras, 25–30 m.

Kapas 419. Kaukolė, fragmentiškas skeletas (trūksta kojų kaulų). Vaikas, apie 12 m. patologija: anemijos pėdsakai (*cribra orbitalia*).

Kapas 420. Skeletas (be kaukolės). Vyras, 25–30 m. Patologija: sugijęs dešiniojo raktikaulio petinio galo lūžimas, dešinės plaštakos trečiojo delnakaulio ir proksimalinio pirštakaulio sugijusi trauma, komplikavusis infekcija.

Kapas 421. Kaukolė, skeletas. Vyras, 30–35 m. Patologija: dešinės alkūnės sąnario pūlingas artritas, kairiojo stipinkaulio distalinio galo lūžimas „tipinėje vietoje“, dešiniojo penktojo delnakaulio sugijęs lūžimas, kairiojo kelio sąnario osteoartritas, kairiojo blauzdikaulio osteomielitas, šeivikaulio periostitas; dauginiai kaukolės skliauto ir apatinio žandikaulio lūžimai (galima mirties priežastis).

Kapas 422. Dubens ir kojų kaulai. Moteris, per 40 m. Patologija: dešiniojo blauzdikaulio periostitas.

Kapas 423. Kaukolė ir skeletas. Moteris, 40–45 m. Patologija: sugijęs kairiojo stipinkaulio lūžimas tipinėje vietoje.

Kapas 424. Kaukolės ir skeleto fragmentai. Vaikas, apie 12 m.

Kapas 425. Kaukolė ir skeletas. Vyras, 40–45 m.

Kapas 426. Kaukolė, skeletas. Vyras, 50–55 m. Patologija: sugijęs kairės rankos penktojo delnakaulio lūžimas.

Kapas 427. Kaukolė, beveik pilnas skeletas (trūksta blauzdų ir pėdų kaulų). Vyras, 45–50 m. Patologija: sugiję dviejų dešinės pusės šonkaulių lūžimai; šlaunikaulių osteoperiostitas.

Kapas 428. Dešiniojo dubenkaulio, kojų kaulų fragmentai. Moteris, 50–55 m. Patologija: sugijęs kairiojo šeivikaulio kulkšnies lūžimas.

Kapas 429. Kaukolė, skeletas. Vyras, 40–45 m. Patologija: abiejų šeivikaulių proksimalinių galų osteochondromos (gerybiniai navikai), dešinės pėdos nykščio sąnarių osteoartritas.

Kapas 430. Pokranijinis skeletas (be blauzdų ir pėdų kaulų). Vyras, 20–25 m.

Kapas 431. Kaukolė, beveik pilnas skeletas (trūksta dešinės blauzdos ir pėdų kaulų). Moteris, 40–45 m. Patologija: kairiojo blauzdikaulio proksimalinio galo osteochondroma.

Kapas 432. Kaukolė, pilnas skeletas. Moteris, 30–35 m.

Kapas 433. Skeleto fragmentai (dubenkauliai, kojų kaulai). Vyras, 40–45 m.

Kapas 434. Kaukolė ir skeletas. Moteris, 35–40 m.

Kapas 435. Pokranijinis skeletas. Moteris, 30–35 m.

Kapas 436. Kaukolė, skeleto fragmentai (be kojų kaulų). Vyras, 40–45 m. Patologija: sugijęs kairės rankos II delnakaulio lūžimas.

Kapas 437. Pokranijinio skeleto fragmentai. Moteris (?), daugiau kaip 40 m. Patologija: kaklo ir krūtinės slankstelių osteochondrozė.

Kapas 438. Kaukolė ir skeletas. Vyras, 50–55 m. Patologija: sugiję dešiniojo alkūnkaulio apatinio, kairiojo alkūnkaulio – vidurinio trečdalio lūžimai, dviejų dešiniųjų ir dviejų kairiųjų šonkaulių sugiję lūžimai, kairės rankos trečiojo piršto osteoartrozė, kaklo osteochodrozė, krūtinės ir juosmens spondiliozė, dešiniojo blauzdikaulio periostitas.

Suardytų kapų medžiaga

Perkasa 14. Ne mažiau kaip 16 asmenų palaikų fragmentai, iš jų 13 suaugusių, vaikų 0–5 m. – 1, 5–10 m. – 2.

Perkasa 15. Ne mažiau kaip 11 asmenų palaikų fragmentai, iš jų 9 suaugusių, vaikų 10–15 m. – 2.

Perkasa 16. Ne mažiau kaip 65 asmenų palaikų fragmentai, iš jų 39 suaugusių, vaikų 0–5 m. – 12, 5–10 m. – 8, 10–15 m. – 6.

Vilnius, Švč. Mergelės Marijos ėmimo į Dangų (pranciškonų) bažnyčios teritorija (Trakų g. 9/1, R. Žukovskio 2010 m. tyrinėjimai). Iš viso 8 apysveikiai palaidojimai bei gausi suardytų kapų medžiaga.

Individualūs kapai

Plotas 3, *kapas 6.* Ne visas skeletas. Vyras, daugiau kaip 40 m. Patologija: kairiojo šlaunikaulio osteoperiostitas.

Suardytų kapų medžiaga

Kaulai iš paviršinio supiltinio sluoksnio. Kaulai priklausė ne mažiau kaip 43 suaugusiems asmenims (iš jų bent 18 vyrų ir 8 moterims) ir 2 vaikams.

Plotas 1*, kapas 3.* Sumaišyti ne mažiau kaip 4 individų palaikai. Iš jų 2 tikrai vyriškos lyties, daugiau kaip 40 m. amžiaus.

Plotas 1*, kapas 8 (?).* Suardyti ne mažiau kaip 4 suaugusių (iš jų 3 vyrai) ir 2 vaikų kaulai.

Plotas 1 *(koplyčia, tarp pamatų).* Kaulai priklausė ne mažiau kaip 9 suaugusiems asmenims (iš jų 6 vyrams, 3 moterims) ir 1 vaikui.

Plotas 2 *(apatinis sluoksnis).* Kaulai priklausė ne mažiau kaip 8 suaugusiems asmenims (iš jų bent 2 vyrams ir 2 moterims) ir 2 vaikams.

Plotas 2 *(žemiausias lygis).* 3 individų palaikų fragmentai.

Plotas 3*, rūsio laiptinė.* Kaulai priklausė ne mažiau kaip 131 suaugusiam asmeniui (iš jų 68 vyrams, 16 moterų) ir 10 vaikų. Patologija: 1) vyro (25–35 m.) kaukolėje sugijusi kirstinė žaizda vainikinės siūlės dešinės pusės srityje; 2) vyro (per 40 m.) kaukolėje sugijusi kirstinė žaizda kaktikaulio kairėje pusėje; 3) sugijęs kairiojo šlaunikaulio diafizės proksimalinio trečdalio lūžimas.

Plotas 3*, rūsys.* Kaulai priklausė ne mažiau kaip 74 suaugusiems asmenims (iš jų bent 32 vyrams ir 16 moterų) ir 5 vaikams. Patologija: 1 vaiko dešinysis šlaunikaulis su rachito požymiais.

Plotas 4*, virš kapų 4–7.* Pavieniai kaulai – 2 poros šlaunikaulių, 2 poros blauzdikaulių ir 2 poros pėdų.



1 pav. Didelė trepanacinė anga be gijimo žymių kaktikaulio viduryje. Panevėžys, I Pasaulinio karo vokiečių karių kapinės, suardyti palaidojimai. R. Jankausko nuotr.

Fig. 1. A large trepanation hole without signs of healing in the middle of the frontal bone. Panevėžys, First World War German military cemetery, destroyed burials.

Plotas 4, *suardytas sluoksnis (virš kanalizacijos vamzdžio).* Kaulai priklausė ne mažiau kaip 94 suaugusiems asmenims (iš jų bent 31 vyrui, 13 moterų) ir 12 vaikų.

Iš viso suardytuose kapuose aptikta ne mažiau kaip 404 asmenų, iš jų 370 suaugusiųjų (bent 162 vyrų, 58 moterų) ir 34 vaikų skeletų fragmentų.

Apibendrinant galima teigti, kad tiriant vienus iš ankstyviausių palaidojimų po krikšto (Jurgionys), tradicinius krikščioniškus palaidojimus bažnyčių šventoriuose (Labanoras, Pašiaušė, Trakai, Vilniaus Pranciškonų bažnyčia) gauta naujų duomenų apie žmonių biologiją. Pažymėtini tyrimai Antalieptės bažnyčios kriptose, kur išaiškinta laidojimų ir perlaidojimų istorija, rasta daug organinės medžiagos (rūbų liekanos – svarbios detalės XIX a. pradžios kostiumo istorijai). I Pasaulinio karo vokiečių kariuomenės ligoninės kapinių tyrimas Panevėžyje suteikė gausios in-

formacijos apie to meto karinių konfliktų metu buvusių sužalojimų pobūdį, jų gydymą ir baigtis. Pokario partizanų bunkerių tyrinėjimai atveria naują Lietuvos archeologijos puslapį – teismo archeologijos ir antropologijos pradžią.

Preliminary results of the anthropological analysis of the 2010 anthropological materials

Skeletal material from 10 sites (one from the Iron Age, nine from the Middle and Modern Ages, including the 20th century) were analysed. After cleaning, conservation, identification, and documentation, sex and age diagnostics were performed using conventional methods and a detailed analysis of the pathologies and dental status was made. For destroyed burials, only a group identification (the minimum number of individuals and their approximate sex and age) was made. The scientifically most valuable materials are stored in the depository at the Vilnius University Department of Anatomy, Histology, and Anthropology, the rest were returned for reburial. This report provides a brief description of the investigated materials including a list of the pathologies. In summary, new data was obtained about the human biology of the population immediately after adoption of Christianity (in Jurgionys) and about traditional churchyard inhumations (in Labanoras, Pašiaušė, Trakai, and the Franciscan church in Vilnius). The investigation of the crypts of the Antalieptė church should be noted as the pattern of burials and reburials was clarified and numerous organic materials (especially the remains of clothing – new data for the history of dress in the early 19th century) were found. The final analysis of the First World War German military hospital cemetery provided abundant information about the character of the lesions, their treatment, and the outcomes (Fig. 1). The investigation of post-Second Word War resistance sites opens a new stage in Lithuanian archaeology, the beginning of forensic archaeology.

Justina Kozakaitė,
Rimantas Jankauskas

Degintinių kapų iš Bajorų ir Semeliškių 2010 m. tyrinėjimų osteologinė analizė

2010 m. buvo tęsiami **Bajorų kapinyno** (Elektrėnų sav.) tyrinėjimai (tyrimų vadovas – V. Vaitkevičius). Kapinynas, datuojamas XIII–XIV a., yra Briaunio ežero R pakrantėje, pelkių apsuptyje. Bajorų osteologinė medžiaga yra unikali savo laidojimo tradicija, kuri įvardijama kaip galimas degintinių palaikų palaidojimas vandenyje. Pats Bajorų kapinynas žymi ribą tarp ikikrikščioniškos ir krikščioniškos Lietuvos laidojimų tradicijų ir priskiriamas prie kitų kapinynų, kaip Marvelė, Obeliai, Kernavė, su panašaus tipo palaidojimais.

Atlikta vizuali palaikų analizė. Lytis buvo nustatoma pagal kokybinius skeleto lytinio dimorfizmo rodiklius. Amžius buvo nustatomas remiantis kaukolės siūlių sukaulėjimu (20–40 m.), dantų šaknų formavimusi, ilgųjų kaulų epifizių sukaulėjimu (virš 20 m.) ir slankstelių apofizinių žiedų sukaulėjimu (virš 25 m.). Minimalus individų skaičius buvo nustatytas pagal maksimalų identifikuojamų kaulo anatominių elementų išlikimą.